

Afb. 1. Walvishaai van 8.50 m. lengte op de rug liggende tentoongesteld.

NOGMAALS DE WALVISHAAI

door J. H. LOGEMANN

Dat ik op deze soort terugkom, is naar aanleiding van een vangst in het noordelijk gedeelte van de Golf van Akaba, een gebied waarvan nog geen meldingen van het voorkomen van de Walvishaai bekend waren. De Golf van Akaba ligt evenals de Golf van Suez aan het noordelijk uiteinde van de Rode Zee. Hoewel de doorvaart voor een goed gedeelte geblokkeerd wordt door gedeeltelijk droogvallende koraalriffen, is er toch een open verbinding met de Rode Zee ruim genoeg voor de passage van deze grote vissen.

Op 11 maart 1966 was ik in de gelegenheid een Walvishaai, die daar een veertien dagen tevoren was gevangen, op het strand bij Akaba (Jordanië) te kunnen bezichtigen en... ruiken. Het dier had men op zijn rug liggende tentoongesteld. Helaas waren hierbij geen deskundigen geweest en had men voor de conservering volstaan met het verwijderen van de ingewanden, waarna men het beest had vol gegooid met grof keukenzout en de snede over de buik zeer ruw weer had dichtgemaakt. Zon en rotting hadden aan deze uit zijn model gezakte massa weinig goed gedaan, doch een juiste determinatie was nog zeer wel mogelijk. De onderkaak had men samen met de tong opgetakeld zodat het publiek goed in de open bek kon kijken, die overigens vol lag met zout. Minder spectaculair was het onder-

zoek van de ingewanden en daarom had men die ook maar weggegooid. Jammer genoeg wist men mij dus niets over de maaginhoud te vertellen. Typerend waren de omstandigheden waaronder het dier werd gevangen. Dit was een complete moord, die mogelijk was door de ontstellende lethargie (on gevoeligheid) van deze haaiesoort. Eerst werd deze volmaakt ongevaarlijke lobbes door Jordaanse militairen met een machinegeweer bewerkt, zonder succes overigens. Vervolgens plaatste men een springlading in zijn bek — ja u leest het goed — die niet afging. Uiteindelijk maakte een tweede springlading op zijn rug een eind aan zijn haaie leven. Het voorgaande klinkt zeer ongelooflijk, toch is de veronderstelling, dat dit dier reeds ziek en daarom versuft was, niet waarschijnlijk. De totale onverschilligheid van dit dier voor al het menselijk gewriemel om hem heen past namelijk volkomen in het beeld van vele andere waarnemingen deze lethargie betreffende. Zo zijn er betrouwbare rapporten van duikers, die letterlijk over de gehele vis klommen en hem in zijn bek en kieuwspletten keken, zonder hem ogenschijnlijk ook maar in het minst te verontrusten. In het afgelopen jaar werden er alleen van Britse koopvaardij schepen al vijf gevallen gerapporteerd van aanvaringen met Walvishaaien in het gebied van de Golf van Aden en de toegang tot de Perzische Golf. De Walvishaai schijnt er niet aan te denken om voor een naderend schip uit de weg te gaan, wat de Reuzenhaai, *Cetorhinus maximus* Gunner, van de noordelijker wateren over het algemeen wél doet, zoals ik ook zelf kon waarnemen.

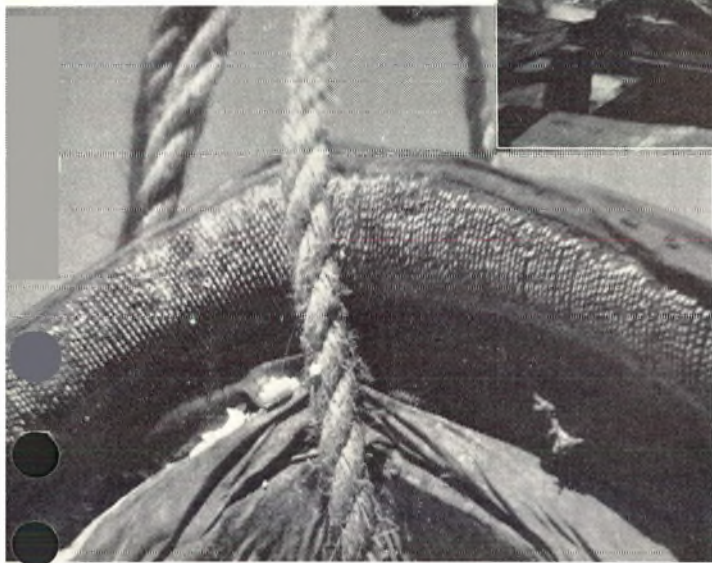
Voortplanting

In het boekje "Giant fishes, Whales and Dolphins" van J. R. Norman en F. C. Fraser, destijds beiden verbonden aan het British Museum, vertelt Norman dat van de voortplanting niets bekend is, doch dat de soort vermoedelijk vivipaar of levendbarend is. Met deze wetenschap gewapend trokken de buikvinnen van het exemplaar in Akaba direct mijn aandacht. Deze vinnen waren namelijk voorzien van twee tot een soort koker vervormde lobben. Op afbeelding 7 zijn deze duidelijk te zien halverwege de staartvin en de beide mensen midden op de foto. Deze vinnen zijn vervormd tot een copulatie-orgaan, zoals wij die kennen bij verschillende van onze levendbarendende aquariumvissen. Hier is het echter geen bewijs dat deze soort vivipaar zou zijn, want alle rogge- en haaiesoorten zijn van deze organen voorzien, ofschoon lang niet alle soorten levendbarend zijn. Vele kleinere soorten zijn dit niet. Haaien en roggen kennen echter geen uitwendige bevruchting zoals dit bij vele vissen wél het geval is. Norman grondde zijn vermoeden waarschijnlijk op het feit dat de grotere haaiesoorten gewoonlijk geen eieren leggen. Destijds had men ook nog geen embryo van een Walvishaai ter beschikking. Naar Dr. P. H. Greenwood, hoofd van de Afdeling Vissen van het British Museum, mij echter mededeelde, heeft men sindsdien wel een Walvishaai-embryo gevonden. In 1953 werd voor de kust van Texas in de Golf van Mexico een reuze haaie-ei met een trawl-net opgevist. Een grotere uitgave van het ons bekende ei van de Hondshaai, *Scylliorhinus caniculus* L. Het werd getrawld in een diepte van 31 vadem water (= 56 meter). Over de identiteit van het ei bestond geen twijfel, want erin vond men een embryo van ruim 30 cm lengte, dat een getrouwe weergave was van een volwassen Walvishaai. Het was zelfs in het bezit van de voor deze soort typische spikkels. Tot dusver is dit het enige bekende ei en men moet dus voorzichtig zijn

Afb. 2 De onderkaak had men samen met de tong opgetakeld. Het wit is het zout.

Afb. 3. Een close-up van de rijen tanden op de onderkaak.

om naar aanleiding hiervan betreffende de voortplanting tot een conclusie te komen van de Walvishaai.

Verschillende namen
De Walvishaai werd voor het eerst ontdekt in 1828 toen een exemplaar bij Zuid Afrika in de Tafelbaai geharpoeneerd werd. Een legerarts en tevens onderzoeker van Zuidafrikaanse vissoorten, Dr. Andrew Smith, onderzocht het dier en publiceerde de eerste

wetenschappelijke beschrijving. De juiste Latijnse naam luidt *Rhineodon typus* (Smith); de naam *Rhincodon typus*, die niet alleen in het voorgaande artikel maar ook op verschillende plaatsen in literatuur wordt gebruikt, is dan ook onjuist. De geslachtsnaam *Rhineodon* is afgeleid van de Griekse woorden voor vijl en tanden, waarmede gedacht wordt aan de raspachtige rijen zeer kleine tandjes, die het dier op beide kaken heeft. In afbeelding 3 kan men duidelijk zien hoe deze — bij het Akaba-exemplaar vijftien tot zeventien — tandjes in een rij gegroepeerd liggen. De rijen tandjes liggen twee millimeter uit elkaar.

Mogelijk verwijst de naam Walvishaai naar de omvang van het dier, maar waarschijnlijker is dat deze naam gegeven werd naar aanleiding van de zeefinrichting

aan de kieuwbogen, die aan de baleinen van de baardwalvissen doet denken. In de verschillende delen van de wereld heeft de bevolking ook verschillende namen aan deze reuzervis gegeven. Naar men mij vertelde noemden de Arabieren rond de Golf van Akaba hem „Bataan”. In Karachi noemt men hem „Mhor”, op de Philipijnen „Chacon”, op de Seychellen „Chagrin”, in Californië „Tiburon balenas”, enz.

De Walvishaai lijkt in vele opzichten op de reeds eerder genoemde Reuzenhaai. Toch is de mening van vele onderzoekers, dat dit niet voortspuit uit verwantschap van de twee soorten, doch meer door aanpassing aan eenzelfde soort levenswijze. Evenals de Reuzenhaai leeft de Walvishaai dus van plankton. Desondanks zijn bek en keelgat van zo'n enorme omvang, dat ook grotere voorwerpen naar binnen verdwijnen. In een bij de Philipijnen gevangen exemplaar trof men een aantal schoenen, lederen riemen en dergelijke voorwerpen aan. Een ander dier dat in Japan gevangen werd had een stuk van een eikenhouten paal van ongeveer 30 cm lengte ingeslikt.

Ofschoon in de loop der jaren verschillende exemplaren werden gevangen, zijn er maar weinig in musea bewaard gebleven. In het British Museum (Natural History) is een mooi exemplaar te bezichtigen. Hoewel de Walvishaai dus geen onbekende meer is, staat de wetenschap overigens nog voor vele open vragen betreffende deze soort.

WIST U...

— dat haaien naar alle waarschijnlijkheid kleuren kunnen onderscheiden en worden gelokt door geluiden met een bepaalde frequentie?

— dat volgens recente onderzoekingen de spraak van de haring, *Clupea harengus* L., uit verschillende „woorden” bestaat met een verschillende frequentie, duur en functie?

— dat diezelfde haringen zich op het nagebootste geluid van een treiler verspreiden, doch zodra dit geluid wordt afgezet weer in een school gaan zwemmen?

— dat het aan de Britain's White Fish Authority is gelukt ten behoeve van de zeevisserij in Port Ayre op het eiland Man en in Lowestoft aan de Engelse oostkust grote aantallen jonge schol, *Pleuronectes platessa* L., te kweken en daarna in zee uit te zetten?

— dat ook bij vissen leeftijdsbepaling geschiedt aan de hand van groeilijnen (jaarringen), die voorkomen op de schubben en otolieten (gehoorsteentjes)?